

**СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ЛЬОНАРСТВА
В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Висвітлені питання сучасного стану та розвитку льонарства в Житомирській області. Подано динаміку посівних площ льону-довгунця, валового збору та урожайності льоноволокна в досліджуваному регіоні за 1990–2004 рр., розглядаються причини зменшення виробництва та наявність резервів у подальшому розвитку цієї галузі.

© Л. А. Шкумбатюк

* Науковий керівник – к. е. н. В. М. Микитюк

Постановка проблеми

Льон – важлива технічна культура, яку вирощують для одержання волокна та насіння. Тканини, виготовлені з волокна льону – міцні та якісні. Їх застосовують у різних промислових галузях: взуттєвій, автомобільній, текстильній та інших.

На сучасному етапі розвитку переробної промисловості льон є практично безвідходною культурою. Відходи вторинної переробки льону, зокрема кострицю, широко використовують у народному господарстві, будівельній і меблевій промисловості. Усе це знаходить визнання у зв'язку з різким скороченням на земній кулі запасів невідновлюваної енергетичної сировини й виникненням загрози світової екологічної катастрофи [1].

Природно-кліматичні умови поліського регіону сприяють вирощуванню цінної технічної культури – льону-довгунця. Житомирська область завжди займала одне з провідних місць у державі у вирощуванні цієї культури, тому льонарство залишається ключовою галуззю сільського господарства на Житомирщині.

Серед дослідників над проблемами технології вирощування льону-довгунця працюють вчені В. Г. Дідора, І. П. Карпець, В. Б. Ковальов та інші. Економічні проблеми галузі льонарства розглядаються у працях В. Г. Андрійчука, Л. Л. Капітули, В. Я. Месель-Веселяка, М. К. Циганка, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина та інших.

За останні чотири роки в льонарській галузі намітились позитивні тенденції щодо збільшення виробництва льоносировини, які дещо покращили фінансовий стан виробників, але не настільки, щоб вийти на рівень виробництва 1990 р. Для галузі гострими проблемами залишаються відсутність паритету цін на льонопродукцію і матеріально-технічні ресурси, які необхідні для вирощування льону-довгунця, повільне зростання посівних площ, значне зменшення внесення органічних добрив, зношена фізично і морально вся льонозбиральна техніка, нестача у господарствах якісного посівного матеріалу, зменшення виробництва волокна та насіння. Слід також врахувати зростання конкуренції серед виробників льонопродукції на міжнародному рівні. Адже країни, які є найбільшими виробниками продукції льонарства (Китай, Франція), а також країни, де цієї галузі раніше майже не знали (Австрія, Швеція, Фінляндія), збільшують виробництво льоносировини [7]. Отже, відродження та розвиток вітчизняного льонарства є важливою економічною проблемою, що вимагає окремого наукового дослідження.

Мета та завдання дослідження – вивчення сучасного стану та вирішення проблеми розвитку галузі льонарства області: 1) визначити загальні тенденції розвитку льонарської галузі Житомирської області; 2) розглянути питання щодо державної підтримки сільгоспвиробників, які займаються вирощуванням льону-довгунця; 3) дослідити динаміку виробництва льоноволокна в регіоні та визначити, які з районів є найбільш перспективними для розвитку галузі.

Об'єктом дослідження є процес відродження льонарської галузі на регіональному рівні, а також система виробництва льоносировини аграрними формуваннями районів Житомирщини.

Методи дослідження. Використано систему статистико-економічних методів, зокрема – монографічний, аналогії, конкретизації, індукції і дедукції, аналізу і синтезу.

Результати досліджень

Посіви льону-довгунця в області зосереджені у Поліській частині області. Ґрунти цієї зони малородючі і не характеризуються високими врожайми зерна, непридатні для вирощування цукрових буряків та інших традиційних для Житомирщини культур.

Займаючи 5–6 % у структурі посівних площ, льон-довгунець забезпечував 65–70 % чистого прибутку, що надходив від рослинництва. Це створювало умови для розвитку виробничої інфраструктури галузі. В господарствах було побудовано сушильні комплекси, придбано необхідну кількість льонокомбайнів та іншої спеціальної техніки, впроваджено у виробництво інтенсивну технологію вирощування та збирання льону-довгунця, підготовлено відповідні кадри [9].

З 1993 р. льонарська галузь в області, як і в цілому по державі, почала занепадати. Такий стан обумовлений рядом чинників, насамперед, зменшенням обсягів постачання техніки, добрив, засобів захисту рослин, диспаритетом цін, що в кінцевому результаті призвело до низької рентабельності галузі. Льонарство стало збитковим [7].

З метою забезпечення цінової підтримки сільськогосподарської продукції вітчизняного виробництва пунктом 2 ст. 2 Указу Президента України від 11.06.98 № 614/98 „Про заходи щодо підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників” Кабінету Міністрів України доручено передбачити на 1999 та наступні роки джерела фінансування виробництва льону у проектах законів про Державний бюджет України. Міністерством аграрної політики України наказом від 28.02.2001 р. № 38/103 затверджено порядок використання коштів Державного бюджету України на фінансування державної підтримки продукції льонарства за такими напрямками:

- забезпечення насінницьких господарств матеріально-технічними ресурсами (насінням, засобами захисту рослин, мінеральними добривами, технікою, запасними частинами та іншими ресурсами, необхідними для виробництва льону);
- закупівлю та доведення до посівних кондицій елітного і високо-репродуктивного насіння льону для поповнення страхового фонду державних насінневих ресурсів;
- розробку нової техніки та впровадження передових вітчизняних і зарубіжних технологій в галузь льонарства [10].

Вжиті на державному рівні заходи дали змогу сільськогосподарським товаровиробникам області, починаючи з 2001 р., забезпечити збільшення площі збирання льону-довгунця (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники вирощування льону-довгунця в Житомирській області, 1990–2004 рр.

Показники	Роки						
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Зібрана площа, тис. га	37,6	26,3	3,5	5,3	6,8	6,9	8,8
Валовий збір льоноволокна, тис. ц	206,8	126,0	10,2	34,7	32,5	18,6	37,8
Урожайність льоноволокна, ц/га	5,5	4,8	2,9	6,6	4,8	2,7	4,3

Джерело: дані Головного управління статистики у Житомирській області

Дані, наведені у табл. 1, свідчать, що з 2001 р. намітились позитивні зрушення щодо виробництва льоноволокна. Темпи приросту обсягів виробництва льону-довгунця обумовлені як розширенням площ збирання, так і збільшенням врожайності. З метою виявлення міри впливу головних факторів на обсяг виробництва льоноволокна проведено факторний аналіз (табл. 2).

Таблиця 2. Вплив зібраної площі та урожайності льоноволокна на його валовий збір

Показники	Роки	
	1990–2000	2001–2004
Зібрана площа, тис. га	22,5	6,95
Урожайність льоноволокна, ц/га	5,08	4,45
Валовий збір льоноволокна, тис. ц	114,3	30,9
Відхилення всього (+, –), тис. ц	–	-83,4
у т. ч. за рахунок зміни		
зібраної площі	–	-78,99
урожайності	–	-4,38

За період 2001–2004 рр. порівняно з 1990–2000 рр. валовий збір льоноволокна зменшився на 83,4 тис. ц, у тому числі за рахунок зміни зібраної площі – на 78,99 тис. ц та урожайності – на 4,38 тис. ц.

У 2004 р. зросла економічна зацікавленість господарств до вирощування льону-довгунця. Державна дотація (3,4 млн. грн.), фінансова підтримка місцевих бюджетів, а також збільшення інвестицій в галузь та відновлення системи насінництва сприяли розширенню (на 32 % щодо 2003 р.) посівних площ під культуру, урожайність льонотрести зросла на 52 %, обсяги виробництва льоноволокна склали 3,7 тис. т [2]. Проведені у 2000 р. на всіх рівнях організаційні заходи, направлені на реформування сільгосп-підприємств та створення інфраструктури аграрного ринку, дозволили не тільки скоротити спад виробництва у галузі льонарства але й забезпечити певні передумови для її відродження.

Таблиця 3. Виробництво льону-довгунця в адміністративних районах Житомирської області, 2004 р.

Райони	Кількість господарств	Посівна площа, га	Зібрана площа, га	Валовий збір льоноволокна, т	Урожайність, ц/га		Питома вага в загально-обласному обсязі виробництва льоноволокна, %
					льоно-волокна	насія	
Баранівський	16	339	261	57,5	2,2	1,5	1,5
Брусилівський	7	1290	881	187,4	2,1	1,9	5,0
Володарськ-Волинський	16	700	600	198,5	3,3	2,2	5,3
Романівський	19	368	242	69,8	2,9	2,8	1,9
Ємільчинський	16	1700	1700	1360	8,0	5,3	36,4
Житомирський	2	61	25	3	1,2	1,3	0,1
Коростенський	12	274	274	52,0	1,9	1,4	1,4
Коростишівський	13	1144	600	204,3	3,4	2,1	5,3
Лугинський	4	81	66	35,8	5,4	2,3	1,0
Малинський	12	1439	880	207,6	2,4	2,1	5,5
Народицький	3	130	130	36,6	2,8	3,3	1,0
Новоград-Волинський	12	1190	1162	581,2	5,0	4,0	15,5
Овруцький	10	1006	851	510,9	6,0	3,4	13,6
Олевський	7	99	81	43,3	5,4	2,8	1,1
Радомишльський	5	984	175	23,5	1,3	0,9	0,6
Червоноармійський	15	850	496	144,4	2,9	2,5	3,9
Черняхівський	18	1121	337	39,3	1,2	1,3	1,1
Всього по області	187	12724	8761	3767,2	4,3	2,9	100

Джерело: дані Головного управління статистики у Житомирській області та Головного управління сільського господарства і продовольства Житомирської облдержадміністрації.

З табл. 3 видно, що у 9 із 17 районів регіону посівні площі під льоном-довгунцем займають більше 1 тис. га. Найбільші посівні площі під цю культуру відведено сільгосптоваровиробниками Ємільчинського району – 1700 га (13 % від загальної площі посіву культури в області), що дало змогу при урожайності волокна 8 ц/га, отримати воловий збір 1368 т (36 % від загальнообласного показника).

Площа, з якої фактично збирався врожай, суттєво менша за площу посіву.

На якість та урожайність льонотрести впливають погодні умови. Так, у 2003 р. щодо 2002 р. посівні площі під льон-довгунець були збільшені на 2000 га, але низька вологозабезпеченість ґрунту під час весняної сівби та спекотне літо не дали бажаних результатів. Валовий збір льоноволокна не перевищив 60 % щодо рівня 2002 р. і становив 1,9 тис. тонн. У 2003 р. господарства, які вирощували цю культуру, отримали збитки.

Льон-довгунець одна з трудомістких культур і підвищення рівня механізації збору врожаю – один з факторів розширення посівів чи, принаймні, утримання їх на стабільному рівні. Але в останні роки суттєво погіршився фізичний та моральний стан льонозбиральної техніки, внаслідок неможливості подальшої експлуатації зросло її вибуття.

Отже, для того, щоб забезпечити відродження льонарства необхідно залучити внутрішні і зовнішні інвестиції в галузь, поновити матеріально-технічну базу в господарствах, які вирощують культуру і, головне, – забезпечити державну підтримку сільгоспвиробникам, які займаються вирощуванням льону-довгунця. Це забезпечить зростання виробництва льоноволокна та насіння і сприятиме розвитку галузі.

Висновки

1. Сучасний стан галузі характеризується тенденцією до збільшення та нарощування обсягів виробництва льоносировини.
2. Відродженню галузі сприяла фінансова підтримка на державному рівні.
3. Визначено основні проблеми виробництва льону-довгунцю в регіоні: повільне зростання посівних площ; зменшення внесення органічних добрив; застаріла льонозбиральна техніка; не повне забезпечення льоносіючих господарств високоякісним посівним матеріалом.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження слід зосередити на вивченні ефективності галузі льонарства, попиту та пропозиції на льоноволокно на внутрішньому та зовнішньому ринках, проведенні детального порівняльного аналізу виробництва льоноволокна та розвитку ринку льону-довгунця у державі та областях, які географічно межують з Житомирською областю.

Література

1. Голобородько П. Льонарство України – стан, тенденції та шляхи підвищення ефективності галузі // *Агроном.* – 2004. – № 3. – С. 68–71.
2. Про реалізацію державної економічної політики в області (у 2004 р.) / Головне управління економіки. – Житомир, 2004. – 60 с.
3. Житомирщина 2001: Стат. зб. / Житомир. обл. упр. статистики. – Житомир, 2002. – 338 с.
4. Житомирщина у 2003 році / Головне управління економіки. – Житомир, 2004. – 146 с.
5. Стратегія держави – відродження льонарства // *Пропозиція.* – 2001. – № 6. – С. 54–55.
6. Економічний огляд роботи господарського комплексу області у 2000 році / Головне управління економіки. – Житомир, 2001. – 64 с.
7. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол. монографія у двох томах. Т.1 / За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – 831 с.

8. Зведення про збір урожаю сільськогосподарських культур за 2004 рік. Головне управління статистики в Житомирській області. Форма 29 с.г. 94 с.
 9. Проект програми розвитку галузі льонівиробництва в області до 2005 року „Льон Житомирщини 2005”.
 10. “Про заходи щодо підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників”: Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 614/98 // Урядовий кур’єр. – 1998. – 18 черв.
-
-